

Kidričevo delo je nad vse vestno in odgovarja na vsa prašanja, ki jih le more zastaviti Cerkovna Ordninga. Že po njegovih prejšnjih razpravah je človek videl v Kidriču izbornega poznavatelja slovenske protestantske dobe in to novo delo povsem potrjuje. Domač je v slovenskih protestantskih tekstih in korespondenci, v obči in domači kulturni zgodovini ter vešč filološkega raziskavanja. Njegovo delo je prvo strogo znanstveno delo na polju slovenske literarne zgodovine starejše dobe; epohalno je po svoji vsebini in po svoji metodi. Tak pojav človeka razveseli tem bolj, ko vidi, da so doslej različni delavci le z malimi in malenkostnimi novimi dodatki prepisovali drug od drugega bijo- in bibliografije ter to smatrali za zgodovino slovenske književnosti (tu mislim predvsem na njeno starejšo dobo). Kidričevemu delu želim nadaljnega prospeha, ker vem, da je v njem kal in temelj za pravo znanstveno zgodovino slovenske književnosti in kulture.

Fr. Ramovš.

Ozvald K. Dr.: Smernice novega življenja. V Ljubljani, 1918. Izdala »Matica Slovenska«. Str. 187.

Smernice novega življenja! Kakor nekake „šmarnice“, kakor molitvenik, ki naj bi ga človek jemal s seboj na pota življenja kot popotnico in duševno vodilo! To nam pravi naslov. Da ti bo knjiga zares tolažnica, da ti bo nov evangelij, to upanje se ti krepí, če listaš po njej in čitaš poetično izpodbudne naslove poglavij, kakor: Vstajenje, Veruj vase!, Mati dobrega sveta, Mi nočemo umreti, mi hočemo živeti, Ključ do zaklenjene kamrice, Logika srca (z motom: Srce gleda z očmi, ki nikoli ne lažejo), Dvignite glave! itd. Smernice bi naj bile po naslovu in vsem svojem značaju praktična knjiga, a ta cilj so izgrešile. Nezgoda se jim je morala pripetiti, ker niso potekle iz Ozvaldove duše, ampak iz mnogih, posebno nemških knjig. Knjižica šteje 179 strani teksta, a za tekstom je zabeleženih nič manj nego 137 citatov; v knjigi sami pa se nahaja še kakih 40 citatov, ki niso zaznamovani med onimi 137; celotno število citatov je torej nekako 180, vsaj toliko, kakor je število strani. Koliko je v knjigi Ozvaldovih misli? Tujstvo in znesenost vsebine se kaže le preveč v slogu, ki je precej težak. Izvajanjem se povsod vidi, da so prevodi in sicer malo spretni prevodi; ni dvoma, da bi se stvari dale glaje prevesti in da bi potem knjiga kljub tujstvu vsebine bila nekoliko čitnejša.

O vsebini knjige podrobneje tu ne moremo razpravljati. Le vobče jo bomo označili. Smernice našemu bodočemu življenju je vzel Ozvald iz nemških, oziroma sploh tujih filozofov in pedagogov. Storil je to v dobi, ko moramo prav za prav šele začeti svoje, pravo svoje življenje, življenje svoje kulture. Dosle smo se borili za golo eksistenco; odsle šele bomo mogli delati za vsebino svoje eksistence. Res je, da ta naša vsebina ne more in ne sme biti v vseh ozirih čisto drugačna nego je notranje življenje drugih narodov; res je, da neke psihološke činjenice veljajo za vsakogar, kdor je človek; res pa je tudi, da je le tista psihologija izdatna, le tisto „poučevanje“ uspešno, ki preišče pred vsem drugim faktično dušno stanje onega, komur naj veljajo nauki, ki konstatira napake in vsebine onega, kateremu daje navodila; v smislu te elementarne pedagoške resnice bi bil moral dr. Ozvald najprej ali pa sproti analizirati naš dosedanji razvoj, razvoj našega človeka. Na tej podlagi bi šele njegova splošna psihološko-pedagoška izvajanja dobila svoj pravi pomen ter

bi njegova knjiga postala prvi osnutek jugoslovanske praktične filozofije. Ker se Ozvaldove Smernice tudi vsebinsko ne opirajo na dušno stanje naroda, se bojim, da ne bodo vzgojno delovale nanj, ampak da bodo ostale neplodoviti nauki v nekih dogmatičnih višinah; zgodilo se bo Ozvaldu s to knjigo, kar on očita vsemu našemu veku, da imamo učitelje, a da ni vzgojiteljev.

Kar se tiče razmerja med poukom in vzgojo, naglaša Ozvald, da imamo pač učne načrte, ne pa vzgojnih. To so stare tožbe; toliko jih je, ki kritizirajo ta nedostatek, a nikogar ni, ki bi mogel navesti konkretna sredstva, kako ga odpraviti; po mojem mnenju je sigurno, da se tak načrt za vzgojo sploh ne da narediti za pouk. Kdor o tem tarna, se napravi sicer popularnega, a stvari ne pomakne naprej. Vsekakor je tožba o pomanjkanju vzgojnega načrta čudna pri pisatelju, ki, kakor Ozvald, trdi celo o mišljenju, da je njega uspeh malone povsem odvisen od njegove prirojene kakovosti, ne toliko od rabe. Kako naj misli na načrt za vzgojo drugega tisti, ki z dr. Ozvaldom meni, da duše ne moreš drugače shvatiti nego s tem, da jo doživiš? Zdi se mi, da Ozvald z vsebino svoje knjige zanikuje nje upravičenost. Svoje nauke nam podaja povsem razumno; treba je dosti intelekta onemu, ki naj jih razume. A glavni nauk njegov je baš ta, da razum nič ne velja. Vse njegove „Smernice“ so obrnjene proti razumu in v prilog srcu, oziroma, bolje rečeno, v prilog duši sploh, celotni naši notranjosti. Zato dosti neprijazno gleda tehniko kot dete razuma, a se prijazno obrača na stran verstva ter pravi: „Nevera danes umira in ni dvoma, da je v zadnjih letih svetiljki verstva novega olja prilila svetovna vojna (133)... In nedoglednih, usodepolnih posledic vsebuje tisto, skoraj bi rekel, blazno početje prosvetljevanja, ki namesto verstva ponuja — znanstvo.“ Ne vem, ali smem v tej zvezi omeniti, da imenuje Ozvald dose-danja vseučilišča „petrefakt s častitljivim imenom Alma mater“ (50/51), in da se izreka odločno proti ženskim študijam, ki bi bile enake moškim (53). O vseh teh stvareh bi bila mogoča debata, a opuščam jo; omenim le še to: dr. Ozvald misli, da je razum povsem nesposoben, pojmiti zgodovino, češ, tudi njo moramo doživljati; toda kako naj zopet doživljamo vso zgodovino brez intelektualnih elementov? Zgodovinski roman je morda doživljanju zgodovine najbližji in vendar, koliko intelektualnega dela je treba za spisovanje zgodovinskega romana!

Smernice je dr. Ozvald ovil v svojo osebno politično liriko. V uvodu, v „poslanici“, čitamo, da je misli njegove knjige izkresalo kresilo gorja in carcere et vinculis, v ječi in sponah, a na koncu čujemo, da so vzkliše v njegovi srčni krvi, ko je v duhu gledal vislice; ob tej priliki se s svojimi „Smernicami novega življenja“ nekako primerja z Valentinom Vodnikom, ki je pred 100 leti naznanjal „en zarod, preroben, ves nov.“ Dr. Ozvald pa je pri tej primeri prezrl, da je Vodnik črpal svojo snov iz domače zgodovine in onodobnih jugoslovanskih dogodkov ter zložil pesem, sam pa da je zajemal iz tujih filozofov in napisal težko čitno prozo, ki pobija razum, a vendar hoče delovati ž njim. Končno naglašam, da bi bilo lepše, če bi se dr. Ozvald prav nič ne spogledaval s svojimi „vislicami“. Kdor prerad omenja svoje resnično in domišljeno trpljenje tekom vojne, ta ni rešil duše. Čutili smo to silno neprijetno lani v Pragi, ko je o sebi govoril Tresić-Pavičić. Če pa opazka o ječi pomeni, da je vsebina Smernic vzeta iz dušnega življenja, kakor se razvija pod vislicami, pa pravim: Smernice, ki naj vodijo življenje vsega naroda,

ne smejo biti visliškega pokolenja. Ali pa naj mislimo na višjo katharsis, ki prihaja v težkih urah?

Dr. Fr. Ilešič.

Key Ellen. O vaspitanju deteta kod kuće. Preveo Uroš Krulj. Beograd—Sarajevo. J. Dj. Djurdjević. 1919. 106 str. K 1-6 (Mala biblioteka 197—8).

Srbski prevod te „domače vzgoje“ sam na sebi bi kot književni pojav morda šel bolj neopažen mimo nas Slovencev, ki smo Keyjevke spise, menda celo precej intenzivno, brali v nemščini. Toda dvoje okoliščin mi je dovolj razloga, da se ustavim in zamislim pri tem prevodu. Ena je ta, da mu je oče naš sedanjí „minister za narodno zdravje“, a druga, da mu kumuje naš — risorgimento.

Ne maram si nakopavati Montaigneovega očitka, da — pišoč o pisanem — „nous ne faisons qu' entregloser“ in tudi do tega mi ni, da bi v obliki raznih plusov in minusov razpredeljeval, kaj nam Key podaja v tem svojem spisu. Hotel bi marveč vsaj malo pokazati, da bi nam pisateljica z daljnega severa baš sedaj, ob pričetku novega življenja s svojim pojmovanjem vzgoje lahko bila za navdihovateljico novih, plodovitih misli.

Menda se ne bom preveč motil, če trdim, da je pri nas ime Ellen Key najtrdneje asociirano s prerokbo, da bo 20. stoletje — „stoletje otroka“. In še to trditev bi tvegaj, da je „stoletje otroka“ največkrat v izgovoru eno izmed tistih modnih gesel, ki so kakor čedna a prazna škatljica, to je: lepa beseda — brez vsebine. A Keyjeva govori „samo tistim, ki mislijo nove misli“ (19).

Stoletje otroka bo naš vek tedaj, ako postane novi nauk o otroku obče veljavno spoznanje pa izhodišče vzgojnemu dejanju in nehanju — oni nauk, ki ga peščica posameznikov vedno glasneje oznanja in ki pravi, da otrok ni homunculus, to je dozorelo človeško bitje v majhnih obmerih, temveč na čisto samosvoj način zaznavajoči, sodeči, pojmujoči, čuteči, ocenjajoči, hoteti... človeški jaz. Kvalitativno (in ne samo kvantitativno!) razliko med otrokom in odrastlim človekom povdarja že evangelijski pogojnik: „Če ne boste kakor otroci...“ V tem oziru kaže mladina zelo bister pogled: ko nekam instiktivno po strani gleda dorastle, ki večinoma že v srednjih letih svojega življenja duševno odebele ali usahnejo, otrdnejo ali ovenejo“ (71) — kakor bi jo hoteli ukaniti za „solnce“ njene mladosti.

To mladinoslovno spoznanje pa prinaša cel niz novih nalog in dolžnosti, pred vsem obema glavnima činiteljema pri vzgojnem poslu: domu in šoli. V prvi vrsti se tukaj zahteva korenita preocnitev dosedaj veljavnih vrednot. „Treba nam je novih domov, nove šole, novega zakonskega življenja in novih družabnih odnošajev za nove duše ž njih neskončno mnogovrstnim in še brezimenskim načinom čustvovanja in ljubezni, trpljenja in umevanja življenja, slutnje in upanja, verovanja in molitve“ (56). In potem še tole! Temelj vzgoje ima postati — svetost doma in materinstva. Prvo mesto zavzemaj dom in ne šola, a središče domačega življenja bodi mati, za katero ne sme biti važnejših socialnih poslov, nego je vzgoja otrok. Še le ko bodo otroci od šole, ulice, tovarne zopet osvobojeni za dom ter se matere od delovanja izven doma ali od društvenega življenja vrnejo k deci, dobimo pravo vzgojo v duhu Rousseauja in Spencerja, vzgojo za življenje s pomočjo domače vzgoje“ (57).

Z ozirom na novi nauk o bitju in žitju otroka pa so tudi vzgojni cilji in vzgojna sredstva potrebna temeljite revizije. Osobito se naj v nič zruši tisto abotno in docela demokratsko (da ne rečem: frakarsko) mnenje, da bi